

**ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ КАТЕГОРІЇ
«МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА»**

У статті на підставі узагальненого аналізу наукових та публіцистичних джерел здійснено філософсько-правовий аналіз категорії «методи адміністративного права». Автором зазначається, що філософський аналіз категорії «метод адміністративного права» дав підстави встановити її діалектичний взаємозв'язок із вченням про цінність права, оскільки методи виступають конкретними засобами та прийомами досягнення мети права як регулятора суспільних відносин. Наголошено на тому, що метод адміністративного права як правову категорію варто розглядати у широкому (як специфічну сукупність зафіксованих в адміністративно-правових нормах способів та прийомів (засобів) впливу на ті суспільні відносини, що формують предмет адміністративного права, збалансоване застосування яких дозволяє створити належні та достатні умови для забезпечення реалізації і захисту прав особи в публічній сфері) та вузькому (як конкретній сукупності інструментів регулюючого впливу на окремий різновид адміністративних правовідносин) розуміннях.

Ключові слова: аналіз, адміністративне право, адміністративні правовідносини, метод, правове регулювання.

В статье на основании обобщенного анализа научных и публицистических источников осуществлен философско-правовой анализ категории «методы административного права». Автор отмечает, что философский анализ категории «метод административного права» дал основания установить ее диалектическую взаимосвязь с учением о ценности права, поскольку методы выступают конкретными средствами и приемами достижения цели права как регулятора общественных отношений. Отмечено, что метод административного права как правовую категорию следует рассматривать в широком (как специфическую совокупность зафиксированных в административно-правовых нормах способов и приемов (средств) воздействия на общественные отношения, формирующие предмет административного права, сбалансированное применение которых позволяет создать надлежащие и достаточные условия для обеспечения реализации и защиты прав человека в публичной сфере) и узком (как конкретной совокупности инструментов регулирующего воздействия на отдельный вид административных правоотношений) понимании.

Ключевые слова: анализ, административное право, административные правоотношения, метод, правовое регулирование.

In the article, on the basis of a generalized analysis of scientific and journalistic sources, a philosophical and legal analysis of the category “methods of administrative law” was carried out. The author notes that the philosophical analysis of the category “method of administrative law” gave grounds to establish its dialectical relationship with the doctrine of the value of law, because methods are specific means and methods of achieving the goal of law as a regulator of social relations. It is noted that the method of administrative law as a legal category should be considered in a broad (as a specific set of methods and methods (means) fixed in administrative law to influence public relations that form the subject of administrative law, the balanced application of which allows creating adequate and sufficient conditions for ensuring implementation and protection of human rights in the public sphere) and narrow (as a specific set of regulatory impact instruments on the department type of administrative legal relationship) understanding.

Key words: analysis, administrative law, administrative legal relations, method, legal regulation.

Вступ. Відомий теоретик права Б.Б. Шейндлін зазначав, що проблема системи права не зводиться до гносеології, до «відкриття» – «пізнання» її структури [1, с. 126]. Юридична наука має безпосередньо брати участь в удосконаленні системи права, дослідженні об'єктивних підстав класифікації галузей, визначенні ступеня «зрілості» тих чи інших груп правових норм, які претендують на роль елемента правової системи відповідного порядку тощо [2, с. 67–68].

Продовжуючи тему, варто підкреслити, що вдосконалення правових знарядь регулювання суспільних відносин, у тому числі й адміністративно-правових, є вічним завданням правової доктрини, яка, власне, має перебувати у невпинних пошуках ідеальних інструментів правового впливу на ті чи інші суспільні зв'язки, що піддаються правовому регулюванню. Зауважимо, що правильне розуміння призначення методів правового регулювання (зокрема адміністративно-правового) стане надійним теоретичним фундаментом, дасть змогу спрогнозувати конкретні прикладні дослідження цієї проблематики та врешті-решт задати правильний вектор наукового пошуку.

Постановка завдання. Разом із тим складність та специфіка дослідження методів адміністративно-правового регулювання зумовлює необхідність їх дослідження не тільки під кутом зору правового учення, але й інших суспільно-гуманітарних наук, особливо філософії. Предмет філософії є більш широким, ніж предмет дослідження будь-якої окремої науки, філософія узагальнює, інтегрує інші науки, але не поглинає їх і не включає в себе все наукове знання. У зв'язку із цим філософське розуміння методів адміністративного права значно розширює уявлення про них та їх потенціал.

Результати дослідження. Відповідно до філософської словниково-енциклопедичної літератури, метод (грец. Methodos – шлях до чого-небудь, простежування, дослідження) – спосіб досягнення мети, сукупність прийомів і операцій теоретичного або практичного освоєння дійсності, а також людської діяльності, організованої певним чином. Метод у науці – це також і заданий сполученою гіпотезою шлях вченого до розуміння предмета вивчення. Методи складаються в процесі рефлексії над об'єктною (предметною) теорією в деякій метатеоретичній галузі всередині певних парадигматичних орієнтацій, закріплюються в принципах, нормах і методиках дослідження, реалізуються через навички, вміння тощо конкретних дослідників і забезпечуються відповідними інструментальними засобами. Предметне розгортання методів здійснюється в процедурі, що доводить дію чинників, синтезованих у методах до окремих операцій. Дотримання методів забезпечує регуляцію і контроль у дослідницькій (як і будь-якій іншій) діяльності, задає її логіку [3, с. 628].

Відштовхуючись від філософського змісту категорії «метод» як певного способу досягнення мети зробимо важливе уточнення, що правове регулювання, а точніше, його методи, виступають конкретними засобами та прийомами досягнення мети права та правової норми. У філософії мета інтерпретується як ідеально намічена модель, подумки представлений образ передбачуваного результату людської поведінки. Відповідно, під метою права варто розуміти те, що намічене в ньому, що виражає певні ідеали, стан регульованих суспільних відносин і установок їх учасників. Мета права, як стверджують Ф.Н. Фаткуллін та Ф.Ф. Фаткуллін, може розглядатися і як об'єктивна, і як суб'єктивна категорія. Вона цілком об'єктивна за витоками, змістом і формами прояву ззовні, оскільки детермінується реальними умовами життя суспільства, акумулює інтереси і волю певних соціальних груп, зводиться в загальнообов'язковий ранг і не залежить від свідомості кожного окремого індивіда. Разом із тим ця ж мета суб'єктивна як свідоме творіння людей, як ідеальне, поки лише подумки намічене становище предмета владного впливу. Це дві органічно взаємопов'язані сторони єдиної мети права.

Мета права може фактично привести до стійкого результату в заданому напрямі тільки за умови, якщо вона, по-перше, викликана актуальними життєвими потребами, правильно (хоча з випередженням) відображає об'єктивну дійсність і сформульована з належним урахуванням її закономірностей і, по-друге, оптимально співвіднесена з тими засобами і можливостями, якими володіє суспільство на цьому етапі свого розвитку. Для цього, іншими словами, потрібні, перш за все, істинність і реальність мети. Інакше остання виявиться помилковою, доволіною або нездійсненною, здатною в кращому разі сприяти отриманню лише випадкового, тимчасового результату [4].

Погоджуючись із вказаними дослідниками та продовжуючи їх думку, підкреслимо, що доведеним фактом є те, що право визнається найбільш ефективним соціальним регулятором, а якщо ми ведемо мову про публічно-правові відносини, то, фактично, право виступає єдиним впливовим «чинником» на суб'єктів цих відносин. Право, а точніше, адміністративно-правові

норми, визначають підстави виникнення правовідносин, адміністративно-правовий статус їх учасників, межі реалізації їх прав та обов'язків, правові наслідки тощо. Метод правового регулювання у такому разі виступає конкретним засобом, уособленою формою впливу держави на поведінку та дії тих осіб, що потрапляють під такий вплив. Ефективність їх використання є критерієм зрілості та розвитку суспільства й держави. Як влучно вказує О.А. Савостін, центральне місце у визначенні стратегії правового регулювання належить поняттю правового метода, оскільки ним задається «тональність» правового регулювання, встановлюються базові характеристики юридичного регулятивного інструментарію [5, с. 17]. З цього твердження випливає, що методи адміністративного права є одною із системоутворюючих категорій адміністративного права, яка потребує свого з'ясування та вивчення.

В адміністративно-правовій літературі (переважно в навчальній) методи адміністративного права загалом розглядаються доволі традиційно. Так, В.Б. Авер'янов підкреслює, що метод адміністративного права разом із його предметом дає доволі завершену характеристику цієї галузі права і допомагає відмежувати її від інших фундаментальних галузей права (цивільного, кримінального тощо). Метод адміністративного права визначається вченим як сукупність певних загальних і специфічних способів, що використовуються законодавцем із метою забезпечення регулюючої дії норм адміністративного права [6, с. 73–74]. В.Б. Авер'янов наголошує на тому, що метод адміністративного права поєднує загальні та специфічні риси; першими варто вважати те, що його реалізація здійснюється шляхом використання приписів, встановлення заборон та надання дозволів, а галузеві (специфічні) особливості знаходять прояв у способах регулювання відносин, що перебувають у сфері дії адміністративного права [6, с. 74–77].

Т.О. Коломоєць підкреслює, що будь-яку галузь характеризує своєрідний метод правового регулювання, дефініцію якого вона формулює таким же чином, що й В.Б. Авер'янов [7, с. 12]. При цьому вчена розкриває їх сутність, а саме:

– встановлення певного порядку дій – приписи до дій за відповідних умов і належним чином, передбачених відповідною адміністративно-правовою нормою;

– заборона певних дій під страхом застосування відповідних юридичних засобів впливу (заборона направлення скарг громадян на розгляд тим посадовим особам, чиї дії є предметом скарги, за порушення цієї заборони винні посадові особи несуть дисциплінарну відповідність);

– надання можливостей вибору одного з передбачених адміністративно-правовою нормою варіантів належної поведінки (наприклад, надання посадовим особам можливості прояву самостійності під час вирішення питання про застосування до особи, яка скоїла адміністративне правопорушення, того чи іншого адміністративного стягнення або звільнення його від відповідальності);

– надання можливості чинити або не чинити дії, передбачені адміністративно-правовою нормою у визначених нею умовах (громадянин сам вирішує питання, чи варто оскаржувати дії посадових осіб, які він оцінює як протиправні) [7, с. 12–13].

У «Словнику термінів з адміністративного права України» вказується, що це прийоми та способи цілеспрямованого впливу на поведінку учасників адміністративно-правових відносин [8, с. 218–219; 9]. За визначенням В.К. Колпакова і О.В. Кузьменко, адміністративно-правовий метод – це сукупність прийомів впливу, що містяться в адміністративно-правових нормах, за допомогою яких встановлюється юридичне владне і юридичне підвладне становище сторін у правовідносинах [10, с. 36].

Ю.П. Битяк наголошує на тому, що під методом адміністративного права варто розуміти сукупність зафіксованих у нормах цієї галузі прийомів (засобів) впливу на суспільні відносини, що становлять її предмет, застосування яких дає змогу створити належні умови для реалізації і захисту прав громадян, нормального функціонування громадянського суспільства й держави [11, с. 29]. Вбачається, що сформульовану дефініцію можна визнати однією з базових для подальшого поглибленого дослідження порушеної проблематики, оскільки вона повною мірою відповідає сучасним викликам, що стоять перед адміністративно-правовою доктриною та ґрунтуються на оновленій людиноцентристській доктрині адміністративного права.

Разом із тим, враховуючи згадану вище тенденційність наукових досліджень, вбачаємо, що певній критиці варто піддати деякі тези шановних вчених-адміністративістів, висловлені ними на шпальтах навчальної юридичної літератури галузевого спрямування, з приводу розуміння сутності методів адміністративного права виключно як способу впливу в межах державного управління. Так, С.В. Петков вказує, що адміністративному праву властивий свій метод правового регулювання управлінських суспільних відносин. Його специфіка, на думку вченого,

визначається сутністю державного управління як юридично-владної діяльності. С.В. Петков підкреслює: якщо, наприклад, для цивільного права характерна рівність сторін майнових відносин, то у відносинах, урегульованих адміністративним правом, наявна нерівність сторін. Суть цієї нерівності полягає в тому, що в управлінських відносинах завжди є суб'єкт і об'єкт управління; об'єкт управління підлеглий суб'єктові управління. Відповідно, виключена можливість договірних методів регулювання відносин між ними [12, с. 53–54]. З цим твердженням С.В. Петкова ми рішуче не погоджуємося, оскільки домінування реординаційних відносин (відносини рівності), що характерні для сучасного предмету адміністративного права, над субординаційними не тільки визнається значною кількістю вчених, але й підтверджується матеріалами правозастосовчої практики.

У свою чергу, А.С. Васильєв, характеризуючи адміністративно-правовий метод регулювання, визначає цей метод як юридично владний механізм організації суспільних відносин у сфері державного управління, охорони публічного суспільного порядку та здійснення правозабезпечуючої діяльності [13, с. 12]. Приблизно схожий, але більш догматичний, підхід використовує й С.М. Алфьоров, який стверджує, що адміністративно-правовий метод – це сукупність правових засобів і способів (приймів), які застосовують органи управління для забезпечення регулюючого впливу норм адміністративного права на суспільні відносини. Метод адміністративно-правового регулювання відрізняється від інших методів владним, імперативним характером. При цьому вчений із посиланнями на Д.М. Овсянко підкреслює, що особливість методу адміністративного права полягає в тому, що його норми орієнтовані на задоволення не приватних та особистих, а публічних інтересів – інтересів людей, держави і суспільства, вони передбачають пряме застосування адміністративних санкцій [14, с. 33; 15, с. 9–10]. Крім того, суспільні відносини, що регулюються нормами адміністративного права, завжди передбачають нерівність учасників, жорстке підпорядкування волі, яка скерована єдиною управлінською волею [15, с. 10]. Вкотре наголошувати на хибності такого підходу до суті та призначення адміністративного права ми не будемо, лише підкреслимо, що більшість сучасних дослідників не поділяє такого погляду С.М. Алфьорова та Д.М. Овсянка.

Варто зазначити, що трансформаційні процеси у сфері адміністративного права зумовили необхідність вузькоспеціалізованих досліджень, присвячених методам адміністративного права. Зокрема, Ю.Ю. Чуприна, яка на дисертаційному рівні досліджувала сутність та зміст методів адміністративно-правового регулювання, визначає такі їх сутнісні риси, як: 1) універсальність – категорія «метод адміністративно-правового регулювання суспільних відносин» за своєю юридичною природою є універсальною; 2) загальність – у процесі застосування адміністративно-правові методи правового регулювання суспільних відносин пов'язані із загальними закономірностями функціонування системи адміністративно-правового регулювання механізмів суспільних відносин держави; 3) змістовність – сутність методів адміністративного регулювання зумовлена конкретним змістом і метою адміністративно-правового регулювання; 4) владність – методи адміністративно-правового регулювання виражають владні можливості суб'єктів, що уповноважені їх застосовувати [16, с. 3].

При цьому вчена підкреслює, що поняття «метод адміністративного права» і «метод адміністративно-правового регулювання» є двома самостійними категоріями. На думку вченої, метод адміністративного права (загальний метод) – це зумовлений особливостями предмета правового регулювання адміністративного права загальний спосіб реалізації виконавчої влади; метод адміністративно-правового регулювання (галузевий метод) – це сукупність правових засобів та способів, що використовуються уповноваженими суб'єктами для регулювання суспільних відносин у процесі реалізації та виконання адміністративних завдань, здійснення функцій та досягнення цілей органами виконавчої влади з урахуванням об'єктивних законів суспільного розвитку [16, с. 5–6]. Вбачається, що позиція Ю.Ю. Чуприни сформована на вищезгаданих роздумах про методи права О.М. Вітченка та частково В.Д. Сорокіна, однак, на нашу думку, у запропонованому варіанті розмежування цих двох категорій (які у цій статті нами визнаються тотожними) є деякі неточності. По-перше, як стверджував О.М. Вітченко, загальний метод права є своєрідним критерієм відмежування правового регулювання від інших форм впливу права на суспільні відносини. За таких обставин незрозуміло, що саме Ю.Ю. Чуприна розуміє під поняттям «загальний»? Як вона співвідносить між собою «загальне» та «часткове» як категорії діалектики? По-друге, аналіз дефініції «метод адміністративно-правового регулювання», запропонований вченою, наводить на роздуми, що таке її (дефініції) формулювання наближає цю категорію до методів публічного адміністрування (державного управління), які в науці адміністративного права тради-

ційно розглядаються як сукупність засобів здійснення управлінських функцій держави, впливу суб'єктів державного управління на об'єкти [17, с. 121]. До речі, такий підхід використовує й російський вчений О.А. Савостін, який у своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому методам адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, у параграфі першому глави другої «Поняття, види і структура методів адміністративно-правового регулювання» аналізує фактично методи управлінської діяльності [5, с. 118–134]. Видається, що таке бачення вказаної проблематики не є виправданим, оскільки значно звужує розуміння категорії «метод адміністративно-правового регулювання» та позбавляє її суттєвих ознак.

У свою чергу, Д.М. Лук'янець цілком справедливо вважає проблему змісту методу адміністративного права однією із найменш досліджених серед дискусійних питань теорії адміністративного права. При цьому він, як і Ю.Ю. Чуприна, обстоює тезу про необхідність розмежування категорій «метод адміністративного права» і «метод адміністративно-правового регулювання». Крім того, на думку вченого, коріння проблеми, власне, й полягає у помилковості ототожнення двох різних за змістом наукових категорій [18]. Д.М. Лук'янець вважає, що метод адміністративного права – це сукупність способів правового впливу на суспільні відносини, що утворюють предмет адміністративного права. Зміст цього методу полягає у встановленні юридичної нерівності сторін відносин, тобто наділенні хоча б однієї з них владними повноваженнями щодо іншої, чіткому юридичному закріпленні прав і обов'язків сторін відносин, юридичному закріпленні можливості виникнення відносин за ініціативою хоча б однієї зі сторін [19]. Натомість визначення методу адміністративно-правового регулювання загалом збігається з дефініцією, запропонованою Ю.Ю. Чуприною [18].

Також не можна погодитись із деякими твердженнями вже згаданого російського вченого О.А. Савостіна, який, як і більшість вітчизняних і деяких російських вчених, обмежує сферу дії методів адміністративно-правового регулювання колом правовідносин, що виникають у сфері державного управління (О.А. Савостін вживає саме цю категорію) [20, с. 13]. Вчений-адміністративіст вважає, що адміністративно-правові методи перебувають у системних зв'язках один з одним, але утворюють при цьому не самостійну систему (підсистему), а лише один із рівнів системи способів адміністративно-правового регулювання. При цьому О.А. Савостін підкреслює, що ієрархічну структуру системи способів правового регулювання в цьому разі становлять рівні адміністративно-правових засобів (нижчий), адміністративно-правових режимів, методів адміністративно-правового регулювання, адміністративно-правових методик (вищий) [20, с. 14]. На нашу думку, запропонована ієрархічна будова має певні «слабкі місця». Зокрема, варто наголосити, що О.А. Савостін припускається методологічної помилки, що суперечить законам діалектики. Мова йде про співвідношення понять «метод» та «спосіб». Вбачається, що ці слова, в контексті їх тлумачного змісту, співвідносяться як загальне (метод) та часткове (спосіб). Таке твердження впливає, зокрема, й з філологічного та етимологічного аналізу цих слів. Так, у більшості тлумачних словників та інших енциклопедичних джерел слово «метод» розкривається за допомогою слів «прийом», «спосіб» тощо [21; 22]. Наприклад, метод – 1. Спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя; 2. Прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності (науці, виробництві тощо); 3. Спосіб дії, боротьби і т. ін. [23, с. 692]. До речі, і сам О.А. Савостін стверджує про «певне ієрархічне заміщення» вказаних слів, в якій (ієрархії), російський дослідник відводить слову «метод» перше місце [5, с. 116]. Варто також наголосити на тому, що методи адміністративного права є, безумовно, системним явищем, якому належать всі ознаки системи, а її компоненти інтегровані між собою та зовнішньою середою. Отже, на наше переконання, методи адміністративно-правового регулювання не можуть розглядатись як складовий елемент системи способів адміністративно-правового регулювання, а є самостійною системою із власною структурою та водночас є підсистемою механізму адміністративно-правового регулювання. Наголосимо, що це твердження повною мірою збігається з теорією систем як спеціально-наукової і логіко-методологічної концепції дослідження об'єктів, які є системами.

М.В. Толкачов, який не просто спирається на тези О.А. Савостіна, а бере їх за основу своїх умовиводів, в аспекті дослідження сучасних методів адміністративно-правового регулювання вказує, що категорію «метод адміністративно-правового регулювання» характеризують такі ознаки: а) адміністративно-правовий метод – це статичний складник способу правового регулювання суспільних відносин у сфері державного управління; б) він містить ключові ідеї, принципи регулювання в різних областях виконавчо-розпорядчої діяльності держави, створює загальну спрямованість юридичного впливу і є системоутворюючим фактором для правового інструментарію всередині галузі; в) містить методи управління тією мірою, якою вони піддані норматив-

но-правовій регламентації; г) має в числі різновидів адміністративно-правовий метод [24, с. 37]. Окрім цих загалом суперечливих та застарілих інтерпретацій відомих підходів до порушеної проблематики, вчений наводить доволі неоднозначну тезу про те, що той чи інший інститут права (наприклад адміністративного), що являє собою сукупність норм, виражає не один, а стільки конкретних методів, скільки він об'єднує норм права [24, с. 39]. Із цього твердження, яке, до речі, суперечить окресленим самим же вченим ознакам методу адміністративно-правового регулювання, випливає логічний висновок, що методів адміністративного права значно більше, ніж тих, що традиційно виділяються у науці адміністративного права. Можливо, вчений також припускається помилкового ототожнення методів зі способами правового регулювання, але й таке припущення не дає підстав визнати його підхід правильним.

Узагальнений аналіз сучасних спеціалізованих досліджень, присвячених встановленню розуміння сутності та призначення методів адміністративного права, співвідношення цієї категорії з іншими поняттями та категоріями дає підстави стверджувати, що в більшості наукових джерел вказана проблематика розглядається з використанням застарілих наукових догм, зміст яких загалом полягає у звуженні потенціалу методів адміністративного права (шляхом акценту виключно на зобов'язуючому характері норм та примусовій складовій частині його способів та інструментів), обмеженні його регулюючого впливу (сферою державного управління) та їх розгляду під кутом зору методів управління та управлінської діяльності.

Висновки. Підсумовуючи викладене, сформулюємо кілька загальних висновків щодо розгляду методу адміністративного права як філософської та правової категорії:

– філософський аналіз категорії «метод адміністративного права» дає підстави встановити її діалектичний взаємозв'язок із вченням про цінність права (аксіологія права), оскільки методи виступають конкретними засобами та прийомами досягнення мети права як регулятора суспільних відносин; методи встановлюють конкретні вектори правового регулювання; ефективність використання методів права є критерієм зрілості та розвитку суспільства й держави;

– вбачається, що метод адміністративного права як правову категорію варто розглядати у широкому (як специфічну сукупність зафіксованих в адміністративно-правових нормах способів та прийомів (засобів) впливу на ті суспільні відносини, що формують предмет адміністративного права, збалансоване застосування яких дає змогу створити належні та достатні умови для забезпечення реалізації і захисту прав особи в публічній сфері) та вузькому (як конкретній сукупності інструментів регулюючого впливу на окремий різновид адміністративних правовідносин) розуміннях.

Список використаних джерел:

1. Шейндлин Б.В. Объективное и субъективное в праве / Б.В. Шейндлин // Правоведение. – 1961. – № 4. – С. 123–126.
2. Сорокин В.Д. Метод правового регулирования. Теоретические проблемы [монография] / В.Д. Сорокин. – М.: «Юридическая литература», 1976. – 144 с.
3. Новейший философский словарь: 3-е изд., исправл. – Мн.: Книжный Дом. 2003. – 1280 с.
4. Фаткуллин Ф.Н., Фаткуллин Ф.Ф. Проблемы теории государства и права [Учебное пособие] / Ф.Н. Фаткуллин, Ф.Ф. Фаткуллин. – Казань: КЮИ МВД России, 2003. – 351 с.
5. Савостин А.С. Методы административно-правового регулирования общественных отношений : дис ... доктора юрид. наук : 12.00.14 / А.С. Савостин. – Москва, 2005. – 416 с.
6. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник: у 2-х т. / ред. колегія: В.Б. Авер'янов (голова). – К. : Вид-во «Юрид. думка», 2004. – Т. 1. Загальна частина. – 2004. – 584 с.
7. Коломоець Т.О. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник / Т.О. Коломоець. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 576 с.
8. Адміністративне право України: словник термінів / за заг. ред. Т.О. Коломоець, В.К. Колпакова ; Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т». – К.: Ін Юре, 2014. – 520 с.
9. Битяк Ю.П. Адміністративне право України: конспект лекцій / Ю.П. Битяк, В.В. Зуй. – Х., 1996. – 160 с.
10. Колпаков В.К. Адміністративне право України: підручник / В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
11. Адміністративне право України : Підручник / За заг. ред. Ю.П. Битяка. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 544 с.

12. Петков С.В. Теорія адміністративного права [навч. посіб.] / С.В. Петков. – К. : КНТ, 2014. – 304 с.
13. Васильев А.С. Административное право Украины (общая часть): [учебное пособие] / А.С. Васильев. – Х. : Одиссей, 2001. – 288 с.
14. Овсянко Д.М. Административное право [учебное пособие] / Д.М. Овсянко. – М., 2001. – 468 с.
15. Алфьоров С.М., Ващенко С.В., Долгополова М.М., Купін А.П. Адміністративне право. Загальна частина [Навч. посіб.] / С.М. Алфьоров, С.В. Ващенко, М.М. Долгополова, А.П. Купін. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 216 с.
16. Чуприна Ю.Ю. Адміністративно-правові методи правового регулювання: сутність та зміст : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ю.Ю. Чуприна. – Харків, 2016. – 18 с.
17. Адміністративне право України : [підручник] / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. – 2-ге вид., змін. і доп. – К. : Істина, 2012. – 528 с.
18. Лук'янець Д.М. Про співвідношення методу адміністративного права та методів адміністративно-правового регулювання / Д.М. Лук'янець [Електронний ресурс]. – Режим доступу : library.univer.kharkov.ua/.../index.php?url=/.
19. Лук'янець Д.М. Аксиоматичні теорії та універсуми науки адміністративного права / Д.М. Лук'янець // Адміністративне право і процес [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://applaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/3-9-2014>.
20. Савостин А.С. Методы административно-правового регулювання общественных отношений : автореф. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.04 «административное право; финансовое право; информационное право» / А.С. Савостин. – Москва, 2005. – 39 с.
21. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка : 80 000 слов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова / Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В. Виноградова. – 4-е изд., дополненное. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
22. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і голова ред. В.Т. Бусел]. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
23. Словник української мови : В 11 томах. – Т. IV. – К. : Видавництво «Наукова думка», 1973. – 840 с.
24. Толкачов М.В. Сучасні методи адміністративно-правового регулювання / М.В. Толкачов // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – 2016. – № 6. – Т. 3. – С. 36–39.